

INSTITUCIJAMA NA RUKE

Crtine preporuke za poštene i slobodne izbore

**Jedinice
lokalnih
samouprava
(JLS)**

Nakon izbora 2020, a u susret novom izbornom ciklusu u Srbiji, Crta je revidirala svoje ranije preporuke i formulisala [20 Preporuka za poštene i slobodne izbore](#). Crtine preporuke oslanjaju se na postojeće međunarodne standarde održavanja slobodnih i poštenih izbora, i produbljuju ih u skladu sa lokalnim kontekstom.

Izborni ciklus 2020. bio je najlošiji koji je Crta do sada posmatrala. Kao ključni problemi izdvajaju se medijska neravnopravnost i nedostatak ravnomernog i objektivnog informisanja birača o izbornoj ponudi, pritisci na birače i klijentelističke prakse, kao i izražena funkcionerska kampanja u okviru višestrukih prednosti koje su vladajuće stranke uživale pre i tokom izbora.

Tome svedoči i finalni izveštaj posmatračke misije OEBS-ove Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (KDILJP/ODIHR) u kojem se među prioritarnim preporukama navodi preduzimanje mera za sprečavanje zloupotrebe službenog položaja i javnih resursa, kao i mera u cilju sprečavanja vršenja pritiska na birače. Preporuke i ocene KDILJP navedene su i u Izveštaju Evropske komisije o Srbiji za 2020. godinu, uz isticanje polarizacije u kojoj se odvija politički život u Srbiji.

Da bi izbori u Srbiji bili i suštinski, a ne samo formalno poštene i slobodni, neophodno je pristupiti unapređivanju izbornih uslova sveobuhvatno. To podrazumeva sagledavanje celokupnog izbornog procesa, detektovanje postojećih problema i razmatranje dosadašnjih preporuka relevantnih posmatračkih misija.

Crtine preporuke stoga obuhvataju pet ključnih oblasti: ravnopravnost učesnika u kampanji, ravnomernu medijsku zastupljenost, slobodu izbora i biračko pravo, zaštitu izbornih prava i rad izborne administracije. Svaka od oblasti sadrži detaljne preporuke za unapređenje izbornog procesa, kao i institucije koje su nadležne za njihovo sprovođenje. Od delovanja svake pojedinačne institucije zavisiće i domet unapređenja izbornih uslova u Srbiji.

Uloga **jedinica lokalnih samouprava (JLS)** ogleda se u procesu ažuriranja i verifikovanja Jedinstvenog biračkog spiska. U okviru Crtinih preporuka za poštene i slobodne izbore, sa delokrugom rada JLS povezana je preporuka broj 12.

Tabela: Preporuke upućene jedinicama lokalnih samouprava

Oblast	Preporuka	Broj	Stavke
Slobodni izbori: sloboda izbora i biračko pravo	Ažurirati i verifikovati birački spisak	12	12a, 12b, 12c, 12d, 12e

SLOBODNI IZBORI: SLOBODA IZBORA I BIRAČKO PRAVO

Po Ustavu Republike Srbije, izbori su slobodni, a glasanje tajno (član 52). Kopenhagenski dokument obavezuje države da organizuju slobodne izbore koji se održavaju tajnim glasanjem ili putem ekvivalentnog postupka slobodnog glasanja, pod uslovima koji u praksi osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja birača u izboru svojih predstavnika (KD 5.1). Izborna pravo je opšte i jednako, svaki punoletan, poslovno sposoban državljanin Republike Srbije ima pravo da bira i da bude biran (član 52. Ustava). I Kopenhagenski dokument predviđa univerzalno i jednako pravo glasa, garantovano odraslim građanima (KD 7.3), a zakoni i delovanje javnih vlasti moraju omogućiti biračima da glasaju bez straha od odmazde (7.7). Stoga bi trebalo sprečiti pritiske na birače i osigurati njihovu slobodu izbora, a da bi to bilo moguće, potrebna je i aktivnija uloga javnog tužilaštva u izbornom procesu, svim kategorijama trebalo bi osigurati jednako biračko pravo, a birački spisak mora biti ažuran i verifikovan.

Preporuka #12

AŽURIRATI I VERIFIKOVATI BIRAČKI SPISAK

Birački spisak mora biti pouzdan (VK I.1.2), stalan (I.1.2.i) i redovno ažuriran (I.1.2.ii). Takođe, birači moraju imati mogućnost da se registruju i da isprave netačne podatke u biračkom spisku (I.1.2.iv,v). Kodeks dobre prakse kaže da birački spisak mora biti objavljen (I.1.2.iii), a na ovo upućuje i Kopenhagenski dokument koji traži da se osigura da se glasanje obavlja tajno, a zvanični rezultati saopštavaju javno (KD 7.4). Da bi se ovi standardi ispunili, potrebno je:

12a. Nastaviti ažuriranje biračkog spiska i učiniti taj proces transparentnijim

Zahvaljujući elektronskom povezivanju matičnih knjiga rođenih i venčanih s Jedinostvenim biračkim spiskom, unapređeno je ažuriranje biračkog spiska u smislu smanjenja broja eventualnih grešaka koji nastaju prilikom unosa podataka. Ovaj proces treba nastaviti, a u cilju unapređenja transparentnosti procesa ažuriranja biračkog spiska i poverenja birača u kvalitet ažuriranja, bilo bi korisno periodično statističko objavljivanje promena u biračkom spisku i to po vrstama promena (promena podatka, upis, brisanje itd.) po jedinicama lokalne samouprave. Navedeni statistički prikaz promena mogao bi da objavljuje MDULS na stranici sajta posvećenog biračkom spisku. Od procesa ažuriranja biračkog spiska razlikujemo proces verifikacije biračkog spiska, koji se odnosi na nezavisnu i sistematičnu proveru podataka u biračkom spisku. Proces ažuriranja se odnosi na unos podataka u birački spisak, dok se pod verifikacijom podrazumeva provera verodostojnosti već unetih podataka.

12b. Nastaviti kontinuiranu obuku za službenike koji ažuriraju birački spisak

Nastaviti kontinuirane treninge za sve zaposlene u MDULS i jedinicama lokalne samouprave koji ažuriraju jedinstveni birački spisak u cilju sprečavanja eventualnih problema u ažuriranju ili revizije biračkog spiska.

12c. Identifikovati praktične probleme u ažuriranju biračkog spiska

Neophodno je da MDULS u neposrednoj i intenzivnoj komunikaciji s licima koja u jedinicama lokalne samouprave ažuriraju jedinstveni birački spisak prepozna probleme s kojima se ova lica u praksi suočavaju, te da na osnovu precizno identifikovanih problema sprovede delotvornu obuku koja će dovesti do ujednačavanja njihovog postupanja.

12d. Nastaviti i pojačati nadzor nad radom lica koja rukuju biračkim spiskom

Iako je tokom 2019. godine pojačan nadzor Upravnog inspektorata nad radom službenika koji učestvuju u procesu ažuriranja biračkog spiska, što ukazuje na značajnu promenu prakse, i dalje je neophodno nastaviti i dodatno pojačati nadzor, kako bi se moglo govoriti o unapređenju postupanja koje bi rezultiralo uređenijim biračkim spiskom.

12e. Olakšati proceduru građanima za ažuriranje podataka u biračkom spisku

Potrebno je da MDULS, ali i sve lokalne samouprave, objave standardizovan obrazac za upis u birački spisak na svojim internet stranicama i obaveste građane o mogućnostima da popunjen obrazac s kopijom validnog ličnog dokumenta pošalju i elektronski.

OEBS 2020, 10: U cilju rešavanja pitanja tačnosti izvoda iz biračkog spiska, vlasti treba da izvrše detaljnu proveru Jedinstvenog biračkog spiska što je pre moguće. (2017:7, 2016:2, 2014:2, 2012:2)

OEBS 2020, 16: Da bi povećali transparentnost postupka registracije birača i poverenje u tačnost izvoda iz biračkog spiska, vlasti bi mogle razmotriti periodično objavljivanje podataka iz biračkog spiska, razvrstanih po različitim vrstama ažuriranja, i broja registrovanih birača po opštinama.

Preporuke OEBS/ODIHR koje se odnose na ovu oblast